

VIAȚA ȘI MOARTEA ÎN POETICA LUI ADY ENDRE

Drd. GYÖRGY Géza-Árpád

Universitatea "Petru Maior", Târgu-Mureș

Abstract

In the poetry of Ady Endre, the two antagonistic concepts of life and death appear as complementary. Through this paper, the author attempts to study the idea of death that is present in Hungarian literature during the first decades of the 20th century, a common feature of decadence, symbolism and Jugendstyle, literary trends that are mainly routed in Romanticism.

În lirismul poetului cele două concepte antagoniste apar ca două elemente complementare. Prin această lucrare cercetăm ideea de moarte prezentă în literatura maghiară din primele decenii ale secolului XX, trăsătură comună a decadentismului, simbolismului și Jugendstilului, curente foarte asemănătoare cu romantismul

În ceea ce privește temele și motivele literare specifice universului liric al lui Ady ca viața, dorința, visul, taina, miracolul, motivul dragostei și al iubirii cu multiplele sale variațiuni; motivul „Blestemului”, motivul singurătății, al „abandonului”, o funcție deloc neglijabilă ocupă și motivul morții. Cercetăm ideea de moarte în poezia lui Ady Endre în vederea stabilirii unor legături cu atmosfera deprimată a lirismului lui George Bacovia. Cercetarea noastră se întinde asupra două volume ale lui Ady Endre: *Vér és arany* (Sânge și aur) și *A halottak élén* (În fruntea morților).

Estetica morții, melancolia, dezamăgirea, dorul, cultul geniului; lupta împotriva capitalismului și raționalismului constituia trăsăturile comune ale romantismului și simbolismului. Ady Endre, reprezentant de seamă al simbolismului maghiar, prin integrarea conceptelor de viață și de moarte în lirismul său realizează un mod de exprimare, de manifestare cu totul aparte în literatura maghiară. Încarnarea diferitelor simboluri în poezii în vederea reprezentării celor două concepte se face prin abordarea temelor și motivelor literare ca dorința, visul, taina, miracolul, dragostea, bucuria, cercul motivului minunii; motivul dragostei și al iubirii cu multiplele sale variațiuni; motivul „Blestemului” și al coruperii, motivul singurătății, al „abandonului”. Printre aceste teme, o funcție deloc neglijabilă ocupă motivul morții.

Ceea ce îl deosebește pe Ady Endre în primul rând este faptul că în lirismul poetului cele două concepte antagoniste apar ca două elemente complementare, idee accentuată și de criticul literar Halász Előd: „Dorința de moarte din ciclul *Ruda morții* alcătuiește un întreg cu dorința de viață specifică celorlalte poezii ale lui Ady”. Interacțiunea celor două motive antagonice, viața și moartea este prezentă în cele treisprezece volume ale poetului, accentuându-se prezența celor două motive în volumele *Vér és arany* (Sânge și aur) și *A halottak élén* (În fruntea morților).

Volumul *Vér és arany* (1907) este structurat pe șase cicluri, primul dintre ele intitulându-se *A halál rokona* (*Ruda Morții*) și cuprinde poezii ca *Nóta a halott szűzről* (Cântec despre fecioara moartă), *Párizsban járt az ősz* (Toamna a trecut prin Paris), *Közel a temetőhöz* (Aproape de cimitir), *A halál rokona*, *A ködbe-fúlt hajók* (Corăbii înecate-n neguri), *Halál a síneken* (Moartea pe șine), *A nagy álom* (Marele vis), *A rég-halottak pusztáján* (În pusta celor morți de mult), *Sírni, sírni, sírni* (Să plângi, să plângi, să plângi), *A halál automobilján* (Pe automobilul morții), *Az én koporsó-paripám* (Armăsarul-sicriu). Acest volum este cel care îl leagă, după opinia contemporanilor lui Ady, de poetica lui Charles Baudelaire. Această asociere este însă una îndepărtată și exterioară, volumul de față însemnând mult mai mult prin dezvoltarea tematicii poetului prin cele trei cicluri noi de poezii.

Viață-moarte. Cea mai specifică problematică a lui Ady este problema vieții și a morții. Teama și chinul constituie apanajele Vieții, sensul existenței este dat de suferință care devine sursa vieții. Viața nu poate fi imaginată fără suferință, ori o formulare mult mai radicală este viața-chin. Este cert că *Weltschmerz*-ul specific pesimismului cultural este reprezentativ pentru ideologia literară de la sfârșitul secolului al XIX-lea, așa cum se întâmplă cu ideea de moarte. În cazul lui Ady, nu putem raporta această prezență doar la factorii externi. Fiind legat de chestiunea existențială, nu putem căuta sâmburele problemei altundeva decât în personalitatea poetului, fapt predeterminat, care nu poate fi schimbat, fiind un dat cu care se naște individul pe această lume. Tocmai în acest lucru constă specificul creației macabre a lui Ady, convingerea sa despre moarte și îl desparte de lirismul de tip decadent de sfârșit de secol. Criticul literar Halász Előd afirmă că gândul de moarte specific lui Ady provine tocmai din „manifestarea elementului personalității autorului – pesimismul cultural oferă doar o formă exterioară – în vreme ce la cei mai mulți contemporani lui Ady în primul rând s-a manifestat influența externă decât o pornire interioară născută din dorință și experiențe personale. Lirismul lor specific legat de moarte este doar rodul unor observații.”¹

¹ Előd, Halász; *Nietzsche és Ady*, Editura Ictus, 1995, p. 96.

La simboलिști moartea nu constituie partea negativă a vieții, ci una din cele două părți al unui Întreg care cuprinde: viața și moartea. Ady aduce cu el un cosmos intern din care fac parte în egală măsură viața și moartea. Nu este nevoit să caute secrete nedesluite în afara lui. În stilul său de viață alergător, frenetic, cu o sete dezlănțuită de viață cu care vrea să-și trăiască viața este prezentă și moartea, dispariția cosmică. Nu un adevăr exterior ființei sale, ci o veridicitate purtată în sine.

Sângele, aurul și moartea nu sunt, pentru Ady, pretexte de simbolizări convenționale, ci elemente constitutive ale unui joc grav, care se numește *Viața*. Moartea apare și sub forma „doctorului înțelept”. Este una dintre cele mai subiective afirmații ale poetului și relevă faptul că se află într-o relație de prietenie.

Adjectivele *palid* și *obosit* sunt frecvente în poeziile lui Ady, ca și viziunile în care îndrăgostiții par morți. Alte motive, teme recurente ale poeziei lui sunt: decăderea, răsăritul soarelui.

În poeziile sale este prezentă influența lingvistă româno-maghiară datorită mediului din care provine, zona ce a constituit dispute între conducători de-a lungul anilor (Partium). Schöpflin Aladár afirmă despre arta poetică a lui Ady că seamănă cu o fugă imensă, ale cărei leitmotive sunt prezentate din prima partitură, variind pe parcursul creației, îmbogățindu-se cu motive noi, care toate la un loc se constituie în final în armonie într-un singur motiv. Leitmotivele liricii sale sunt anunțate încă din primul volum al creației poetice. Sunt incluse sâmburele fiecărui motiv ce va apărea în cadrul celorlalte volume. Atitudinea de bază manifestată în volumul de debut, precum și sentimentele caracteristice volumului se vor îmbogăți, motivele se aprofundează, se extind, sentimentele introvertindu-se, depărtându-se de lume astfel, încât în ultimele sale poezii toate motivele și variațiunile lor se regăsesc la un loc reprezentând tot ceea ce era specific poetului pe parcursul vieții sale.

Odată cu apariția volumului *Vér és arany (Sânge și aur)* vocea eului se înduioșă într-un mod simțit, verva specifică primului volum se atenuază. Goarnele revoltătoare ale furiei se domolesc și se adâncesc. Poetul frământat, care depune eforturi disperate pentru a se împotrivi curentului, dar fiind în mijlocul acestuia, se îndepărtează înălțându-se treptat, devenind mult mai contemplativ, al cărui zbucium capătă accentele unei judecăți aprige. Tristețea dezolată, disperată se atenuază. Tonurile stridente specifice creațiilor din volumul *Új versek (Poezii noi)* de abia se mai fac auzite; vitalitatea nu se află în regres, dar un accent descrescător se simte în dorința devoratoare, nu mai reclamă plenitudinea vieții, ci doar tânjește după ea trist și deznădăjduit.

În sufletul poetului s-a strecurat gândul morții. Această umbră neagră va cuprinde întregul orizont învăluind întreaga sa poetică în draperia tristeții, decepției negre. Nemuritorul

îndrăgostit al vieții așteaptă moartea, fiecare gând al său fiind impregnat de ideea trecerii în neant și acoperă întreaga lume. În poezii se face auzit acel proces psihic, care îl poartă pe poet „dincoace de moarte și dincolo de viață”, ajungând în imposibilitatea de a se dedica vieții datorită sentimentului morții. „Stă pe malul apei vieții, în suflet purtând dorința de a se scufunda în îmbulzeala valurilor, dar nu se mai aruncă, doar se uită la ele plângându-se, stingându-se în el dorința.”² Este o stare de neurastenie, o degradare lentă a dorinței de a trăi. Introvertirea energiilor se datorează și bolii contactate la Oradea care i-a apăsât neconținut conștiința și l-a ținut într-o stare de alertă permanentă supraveghind simptomele bolii.

Un alt factor decisiv care a contribuit la conturarea imaginii ideii de moarte este stilul său de viață auto-distrugător. Treptat se îndepărtează cât mai mult de oameni, retrăgându-se în singurătate la Budapesta. Modul său de viață semăna cu o sinucidere lentă de care era conștient fiind mereu deprimat, indispus, doar rareori eliberându-se din această stare în jurul a câtorva prieteni apropiați.

Zbateră cu moarte nu se datorează însă doar acestor factori fizici, externi. Este vizibil faptul că în poeziile sale din *Új versek*, atunci când era într-o condiție fizică mai bună, gândul morții s-a înfipt, chiar dacă doar la nivelul asociațiilor. Undeva în adâncul sufletului trebuia să fie ascunsă sâmburele conștiinței de efemeritate a vieții. Verva cu care s-a lansat în primele sale poezii era pentru a compensa acest fapt, intensitatea vitalității versurilor rezultând din graba timpului și de faptul că trebuie să profite de ea. Gândul morții accentuează și diminuează în aceeași dorință de viață: valorile ei înfățișându-se mai bogate, dar și mai îndoielnice. Moartea la rândul său se înscrie în seria valorilor umane, ne atașăm mai mult de cele ce putem să și le pierdem, dar oare nu nimicește acele valori faptul că murim? Aceasta este paradoxul în care se zbate omul. În conștiința lui Ady era mereu prezent acest conflict cuprinzând sub umbra sa sumbră orice alt gând al poetului.

Moartea nu capătă înfățișarea înfricoșătoare cu care este ilustrată ca de obicei. Nu realizează o imagine definitoare, statornică de tipul imaginilor medievale ca de pildă scheletul și cavalerul în negru, ci o transformă în simbol care apare uneori închis la culoare ca un nor, uneori capătă o imagine petrecăreață de exemplu în poezia *A ködbe-fült hajók* (Corăbii înecate-n neguri) „La bord aveți o mutră. Ea vă-mparte / Cu-aplauze, semnale de comandă. / Ea e năiera mării fericite: Mereu voioasa Moarte.”³ În alte creații apare sub forma trenului care trece peste omul care se prinde cu ghearele de șine sau este întruchipat de automobilul care derapează. Ceea ce leagă aceste ipostaze ale morții este ideea că moartea de fiecare dată

² Aladár, Schöpflin, *Ady Endre*, studiu introductiv: Balogh Tamás, Cluj Napoca, Editura Polis, 2005, pag. 113

³ Endre, Ady, *Antologie*, Editura Casei Școalelor, București, 1948, pag. 45 - textul în limba maghiară: „...egy néma áll, / Jeleket ad, tapsol, kormányoz. / Boldog tenger kedves hajósa ő: / A víg Halál”

se apropie prin ceva ce se mișcă. Poetul nu contemplă cu spaimă această apropiere, ci tânjește după ea: „*Hei, căpitane, pe corăbii roșii, / Au n-aș putea să merg și eu cu tine? / Mi-e dulce să m-avânt în Gol, și-mi place / Tot ce-i frumos și orb, mortal: Nimicul / Și socotesc că-i bine.*”⁴ În creația lui Ady nu este prezent acel fior înțepenitor care-l cuprinde omul legat de ideea morții, este mai degrabă încăpățănare, ca și cum s-ar înverșuna cu viața însăși atunci când își imaginează viața sub mai multe feluri. Iubește să se joace cu ideea propriei sale morți, se închipuie mort iar și iar. Începând cu volumul *Vér és arany* de abia mai sunt poezii în care imaginea morții nu s-ar regăsi în mod direct sau indirect, prin trimiteri sau denumiri concrete ori prin asociație și de foarte multe ori în chip vioi sau cel puțin blând. În poezia „*A halál automobilján, Az én koporsó-paripám*” (Pe automobilul morții, Calul meu - sprinten)– goana în moarte parcă ar fi incitație bucurătoare pentru poet. Măreția imaginilor simbolice ale morții este dată de faptul că aceste cuprind mereu și ceva real, ceva tangibil simțurilor fizice și oferă vitalitate imaginilor create. Symbolismul lui Ady nu este niciodată abstract, gândire rigidă, ci se ancorează în realitate oferind culoarea acesteia. Acest lucru este ceea ce îl desparte pe poet de symbolismul francez cu care s-a asociat creația lui, o relație care ridică semne de întrebare. Schöpflin Aladár consideră că simbolistica lui Ady nu are efect literar, ci își are originea în perspectiva sa, în funcțiunea imaginației sale.⁵ În cazul lui Ady simbolul nu este doar un produs al fanteziei creatoare, ci și un fapt înrădăcinat în realitate. Acest lucru se poate înțelege cel mai bine din imaginația morții: în poeziile sale moartea, chiar dacă nu este reprezentată și nu e înzestrată cu o formă concretă, totuși prezența sa se face simțită, vie, ceea ce constituie motivele paradoxului, oferă materialul frumuseților sugestive ale poeziilor. Se fac simțite concomitent atât viața cât și moarte, dar nu ca două procese antagonice, ci ca două elemente de complementare.

Specific stării sufletești lui Ady este acea stare de iminență a morții când conștiința de viață este asuprită, rațiunea se concentrează inclusiv pe tristețe, dezolare, imaginile lumii ajung la suflet doar prin contururi șterse în lumini estompate situate la granița între vis și realitate. Ilustrarea acestor stări se poate face prin evocarea imaginii amurgului unei zile de toamnă, când lumina difuză și adierea rece sugerează apropierea iernii. În aceste imagini se împletesc subtil, în mod armonios visul, viața și moartea. Ceva din această atmosferă este prezent în cele mai multe poezii ale lui Ady, dar unele poezii se nasc doar din această stare: *Közel a temetőhöz*, (*Aproape de cimitir*), *A halál rokona* (*Ruda Morți*), *Sírni, sírni, sírni* (*Să*

⁴ Textul în limba maghiară: „*Piros hajó vidám kormányos, / Hahó! nem mehetnék veletek? / Szeretek a semmibe szállni, / Minden szépet, vakot, halálosat / Úgy szeretek.*”

⁵ Observație preluată din lucrarea lui Schöpflin Aladár, op. cit.; pag. 116.

plângi, să plângi, să plângi). Prin aceste poezii poetul a dat contur unor lucruri indescrivibile.

Gândul morții, care s-a împletit de la început cu dragostea a devenit o prezență continuă. Au pierit culorile roșii, strigătele răsunătoare, s-a domolit zbuciumul inimii, iar iubirea este cuprinsă de o tristețe adâncă, neîmpăcată. Focul este încă încins, dar arde înăbușit, nu mai este cuprins în flăcări. Cea mai frecventă imagine este visul în care poetul apare mort, câteodată chiar și muza lui, Léda. Așa merg ei doi la bal, îmbrăcați în negru, un cuplu trist, îndurerat pășește domol în sala de dans, fețele lor moarte sunt acoperite de un voal de doliu, muzica încetează, se despart plângând, îngroziți perechile de îndrăgostiți în timp ce ei își încep dansul. Acesta este dansul macabru al lui Ady, printre viziunile sale macabre este cea mai izbitoare realizare. În poezia *Csolnak aholt-tengeren* (Barcă pe marea moartă) este prezentă în viziunea lui imaginea mării, ca lăcaș al morții: „*Piros – fekete glóriával / Evezz, evezz csak csöndesen. / Én tudom, hogy lelkembe sülyedsz / S ott halsz meg majd, én szerelmesem.*”⁶

Poetul moare, două femei îi aduc florile și blestemul la mormântul lui: mama și o altă femeie ... două iubite de odinioară, doi morți sunt îngropați și trece pe acolo un vechi suspin, și se cutremură ei, le pârâie oasele voios îmbrățișându-se doi foști iubiți, îndrăgostiți. În nopțile cu lună neagră este întins, pe jumătate mort, corul umbrelor, corul femeilor cântând cântec alinător, în sfârșit „o femeie”⁷ începe să vorbească: „*Fényes szemébe / Könnyet én loptam. / Barna sorsába / Én küldtem lángot. / Én szúrom a tórt / Furcsa szívébe*” (În ochii ei strălucitori / Am strecurat lacrimi / În destinul lui brun / Am aprins flăcări / Eu străpung pumnalul / În inima ei ciudată.)

Floarea morții, chin, mânie, luptă, bunătate, răutate, slăbiciune și tortură, iubire și ură antagonisme și neliniște, dar care l-au făcut pe poet să-și simtă propria existență, să simtă că trăiește. Nu există bucurie, nu cunoaște limanul liniștit al sufletului, vioișia. Aproape că se apără împotriva fericirii, dacă apare câte o imagine a plenitudinii o învăluie cu voalul tristeții, le străpunge cu fulgerul negru al morții. Sărutul nu este dulce pentru el, are un gust acru, amar, purtând veninul negru, îmbrățișarea doare, însă caută neîncetat fericirea fără să o găsească. Fire egocentric, aflată în imposibilitatea eliberării de sine nu se poate identifica nici cu dorința de a trăi, nici cu ideea morții, considerând vii ambele, suferă în egală măsură de ele. Nici una nu constituie realitatea pentru el, ambele sunt doar simboluri. Singura realitate o reprezintă el însuși.

⁶ Traducere personală: „Cu aureolă roșie – neagră / Vâslește, vâslește, dar cu calm / Eu știu că în sufletul meu te scufunzi / Și acolo o să mori, iubita mea.”

⁷ În poezia *O femeie*.

Confruntarea lui Ady cu moartea este prezentă deja în etapa de la Oradea. A tratat-o dintr-o perspectivă personală din două motive: amintirea imaginii rămase din copilărie a cimitirului învecinat cu casa părintească din Metențiu și boala tragică a poetului. Cea mai relevantă poezie în acest sens este *A halál rokona* (Ruda morții sau Neam cu moarte), poezie ce ar putea fi arta programatică a decadentismului. Poeziile înrudite prin tematică *Az én koporsó-paripám* (Calul meu - sprinten), *Nóta a halott szűzről* (Cântec despre fecioara moartă) într-adevăr izbesc intenționat cititorul cu atmosferă morbidă. Mult mai apropiată este poezia cu aceeași tematică *Halál a síneken* (Moartea pe șine) care reflectă adevărata problemă în viața poetului. În această poezie nu numai decadentismul capătă cuvânt, ci și contrapunctul acestora: iubirea de viață a poetului. Poezia redă starea sufletească a unui individ aflat pe pragul sinuciderii, dar credința în viață a poetului anihilează această atmosferă și o transformă într-o adevărată odă a vieții. Altminteri și în cadrul ciclurilor de poezii este prezentă această tendință de echilibrare a aspectului decadent. A reușit să o personifice, să umanizeze această temă specifică decadentismului.

Poezia „*Ruda morții*” apare în volumul intitulat „*Sânge și Aur*” în anul 1907. Această poezie deschide primul ciclu de poezii pe tema morții de unde provine și denumirea ciclului. Repetarea verbului *iubesc* dă dovadă de primitivism și constituie paradoxul șocant care constă din afirmația: iubesc moartea, boala. Dar stilul calm și sigur de sine ascunde un mesaj important. Prin analiza poeziei vrem să interpretăm motivul ideii de moarte ca să aflăm ceea ce Ady vrea să transmită prin această poezie. Supunem analizei această poezie, deoarece va reflecta viziunea sa prezentă și în celelalte poezii având aceeași temă. Ceea ce este specific poeziilor lui Ady despre moarte este prezent și în creațiile contemporanilor săi. Poezia se poate interpreta pe mai multe niveluri: experiențele personale au contribuit la geneza poeziei, sunt vădite și influențele curentului vremii, precum și existența a ceva ce este adevărat și independent de curentele literare. Datorită complexității poeziei nu putem trece cu vederea observațiile celorlalți scriitori legați de poezie, așa cum nu putem neglija nici informațiile biografice cunoscute ale autorului legate de apariția poeziei. De asemenea în interpretarea textului o atenție deosebită primește interpretarea textului de către istoricii literari ai vremii precum și creațiile relevante privind tema poeziei ale contemporanilor lui Ady.

*Ruda Morții*⁸ în traducerea lui Tudor George:

⁸ Poezi în limba maghiară: „Én a Halál rokona vagyok, / Szeretem a tűnő szerelmet, / Szeretem megcsókolni azt, / Aki elmegy. // Szeretem a beteg rózsákat, / Hervadva ha vágynak, a nőket, / A sugaras, a bánatos / Ősz-időket. // Szeretem a szomorú órák / Kisértetes, intő hívását, / A nagy Halál, a szent Halál / Játszi mását. // Szeretem az elutazókat, / Sírókat és fölébredőket / S dér-esős, hideg hajnalon / A mezőket. // Szeretem a fáradt lemondást, / Könnyetlen sírást és a békét, / Bölcsök, poéták, betegek / Menedékét. // Szeretem azt, aki csalódott, / Aki rokkant, aki megállott, / Aki nem hisz, aki borus: A világot. // Én a Halál rokona vagyok, / Szeretem tűnő a szerelmet, / Szeretem megcsókolni azt, / Aki elmegy.”

„Sunt ruda Morții, mi-i pe plac / Numai în treacăt dragostea / Și-mi place să-l sărut pe-acel / Care va pleca. // Și rozele bolnave-mi plac / Numai femei trecute vrem / Și-n triste raze-abia răzbătind / Toamna vremi. // Chemarea muștrătoare-o vreau / A orei triste prinsă-n trans – / Al mării Morți, al sfinteii Morți / Fidelul dans. // Acei ce pleacă dragii mi-s / Cei smulși din somn, or cei plânși, or / Brumate câmpurile-mi plac / În recii zori. // Plâns fără lacrimi, renunțări, / Vreau liniștea care-a mai fost / Pentru-nțelepți, poeți, infirmi / Vechi adăpost. // Îmi place cel ce-i amăgit, / Infirmitul, șleampătu-l iubesc, / Pe cel ce-i trist, ne-ncrezător, / Tot ce-i lumesc. // Sunt ruda Morții, mi-i pe plac / Numai în treacăt dragostea / Și-mi place să-l sărut pe-acel / Care va pleca.”⁹

Titlul poeziei *Ruda Morții* este surprinzător. Cele două cuvinte exprimă scurt și concis relația eului liric cu moartea. Relația de rudenie presupune bineînțeles o legătură strânsă, această relație poate fi interpretată ca și cum eul liric ar trăi în permanență în apropierea morții. În ceea ce privește conceptul de rudenie folosit pentru ilustrarea prezenței iminente a morții este întâlnit și în poezia intitulată *A Csontvázak katedrálisában* (În catedrala scheletelor) apărută în 1913.

Analizând imaginile din poezia *Ruda Morții* este vădit faptul că deși cuvântul „moarte” este prezent în titlul, la începutul poeziei, în partea mediană și finală, deci în părțile esențiale din punct de vedere al structurii textului, chiar dacă la prima citire primește un accent deosebit, totuși tensiune macabră va exprima doar substantivul determinat de adjectivele *sfânt* și *mare*, în afara relației de rudenie stabilită de poet, nu este prezent nici un element din recuzita macabră simbolistă: sicrie, testament etc. Sarcina de a crea fiorul specific prezenței morții le revine imaginilor negative, sumbre. Obiectele surprinse de aceste imagini sunt neutre față de ideea de moarte, de exemplu: câmpul, floarea; nu rare ori întâlnim și elemente pozitive: iubirea, rozele, pacea, ori negative: renunțarea, plânsul, plângătorii, bolnavii, morții. Încărcarea emoțională a imaginilor este realizată prin folosirea cuvintelor - în special adjectivele - negative ca: bolnav, întristat, rece, brumat, obosit, amăgit, etc. „Poetul nu iubește moartea, ci melancolia. Antiteza morții cu melancolia caracterizează poezia: moartea apare ca simbol al melancoliei, ca un numitor comun.”¹⁰

Această idee este susținută prin versurile strofei a treia: „*Chemarea muștrătoare-o vreau / A orei triste prinsă-n trans – / Al mării Morți, al sfinteii Morți / Fidelul dans.*” Deci poetul nu iubește moartea, ci dansul fidel al acesteia. Moartea simbolizează deci altceva, din lipsa unui simbol adecvat, el folosește *melancolia* pentru a desemna acel ceva. Pe lângă acest

⁹ Endre, Ady; *Poemele tuturor tainelor*. Antologie lirică, cuvânt înainte: Marin Sorescu, Prezentare: A. E. Baconski, Ediție îngrijită de Ion Acsan, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 1995, p 86.

¹⁰ Béla, Révész, Ady Endre - (Tizedik közlemény) Al zecelea comunicat – sursa: internet

fapt, nu sunt legate direct nici celelalte imagini ale poeziei de ideea morții, în opoziție cu poeziile *Caii morții* – reprezentând alegoria morții, *Moartea pe șine* – o reprezentare plastică a momentului morții, *Să plângi, să plângi, să plângi* – evocând înmormântarea.

Simbolurile folosite în poezia *Ruda Morții* aparent nu pot fi asociați cu semnificația comună a morții și a melancoliei, în fond dacă ne referim la trăsăturile lor de bază, atunci contribuie la specificarea simbolurilor folosite în poezie. În loc să desemneze tristețea, aceste elemente conotează aici pasivitatea sugerată de „Plâns fără lacrimi, renunțări, / Vreau liniștea ...” Astfel ideea de moarte prezentă în text primește un nou înțeles și echilibrează antiteza verbului „iubesc” prezent în textul original și tradus de Tudor George prin „mi-i pe plac”.

Poezia se poate interpreta în cel mai simplu mod ca fiind imaginea apropierei morții. Întreaga sa creație lirică abundă cu poezii pe tema morții. Varga József în lucrarea sa intitulată *Ady és kora*¹¹ scrie că sentimentul de moarte care-l însoțește pe Ady de-a lungul vieții se adâncește în copilăria poetului. Jocurile înspăimântătoare, palpitate printre mormintele și criptele din cimitirul aflat în vecinătatea casei părintești de la Mețentea au putut contribui la afinitatea poetului față de moarte. Această afirmație este susținută și de poezia *Aproape de cimitir*. Micul cimitir „cu ochi smeriți” constituie imaginea cimitirului din satul natal. În această poezie Ady se folosește de imaginea cimitirului ca să-și exprime prezența ideii de moarte și nu și să o explice, totuși este o poezie reprezentativă privind evoluția poeziilor pe tema morții. Vezér Erzsébet și Varga József atrag atenția asupra anului scrierii poeziei, anul 1907, an în care Ady Endre s-a confruntat cu propria sa boală incurabilă, sifilisul. Ei consideră de asemenea că nu este întâmplător faptul că volumul *Sânge și aur* este primul volum al poetului care cuprinde ideea de moarte și primul ciclu al volumului este intitulat *Ruda morții*. Această experiență personală este considerată ca fiind începutul formării ideii de moarte și izvorul de inspirație al poeziei *Aproape de cimitir*.

În poezia *Ruda morții* nu este prezentă în mod direct nici imaginea cimitirului din copilărie, nici propria sa boală, iar moartea eului liric este greu de identificat, fiind sugerată doar prin versul „Chemarea muștrătoare-o vreau / A orei triste prinsă-n trans”. Nu putem trece însă cu vederea faptul că poezia este construită printr-un șir de imagini, care stabilesc scara de valori a poetului despre viață și moarte, și impune o atmosferă ce va caracteriza poeziile cuprinse în acest ciclu. Amintirea morții și a cimitirului nu rezolvă marele paradox al poeziei construit prin verbul: „iubesc” și imaginea morții și a bolii. Citind poezia cu detașare, cred că se poate vorbi și despre ideea de condoleanță, de compasiune a eului liric față de tristețea, melancolia poetului sortit morții.

¹¹ József, Varga, *Ady és kora* (Ady și epoca lui) 1977, pag. 222.

Poezia *Ruda morții* prin preferința pentru tristețe, boală și moarte pe lângă faptul că se constituie ca o poezie programatică a decadentismului, poate fi o artă programatică irațională cu rădăcini adânci în lirismul modern universal.

Însumarea diferitelor interpretări și a opiniei personale reflectă faptul că viziunea morții la poetul Ady Endre este un conglomerat format din experiența personală a poetului, influența curentelor vremii și din predestinarea firii poetului de tânjire după moarte, firii sale melancolice. Din această împreunare s-a născut opera poetului, reprezentând valori umane, mai puțin apreciate, cum este Moartea, Acest sentiment al morții este mult mai apropiat de noi, este mai personal și real în același timp.

Am început expunerea cu observația lui Halász Előd legat de faptul că dorința de moarte din ciclul *Ruda morții* alcătuiește un întreg cu dorința de viață specifică celorlalte poezii ale lui Ady. Vom încheia cu o subliniere făcută tot de el și anume că „Pentru Ady moartea este mult mai importantă, o consideră fundamentul a tot cuprinzător al cosmosului personal.”¹² Acest lucru reprezintă originea tuturor lucrurilor și locul unde se întorc acestea. Prin moarte el se află în contact cu unitatea constituită de viață și moarte, cu Totul, încercând prin moarte să ajungă la împlinire așa cum formulează Halász Előd „Manifestarea firească a acestei predispoziții este dorința după moarte, dorința de dizolvare, năzuința de a intra în eternul circuit, adică: atitudinea pozitivă față de moarte”¹³.

Ady lucrează cu simboluri având valențe duble. În poeziile sale nu imaginile sunt asociate gândurilor, nu prin imagini vrea să reprezinte abstractul, ci le gândește în realitate prin imagini. El a fost un poet neliniștit, alarmat, un revoluționat al poeziei. Ady era predecesorul noului curent literar care se afla în avânt în Europa.

Bibliografia:

ANTAL, Szerb, *A vildgirodalom története*, Editura Magvető, Budapesta, ediția a XIII-a.

ALADÁR, Schöpflin, *Ady Endre*, studiu introductiv: Balogh Tamás, Cluj Napoca, Editura Polis, 2005

ELŐD, Halász, *Nietzsche és Ady*, Editura Ictus, 1995

ENDRE, Ady, *Poemele tuturor tainelor. Antologie lirică*, cuvânt înainte: Marin Sorescu, prezentare: A. E. Bakonski, Ediție îngrijită de: Ion Acsan, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 1995.

¹² Előd, Halász, op. cit., pag 100.

¹³ Idem., pag 99.

ENDRE, Ady, *Jelek és csodák*, Ediție alcătuită și postfață de Sas Péter, Budapesta, Editura Noran, 2008.

ENDRE, Veress, *Bibliografia româno-ungară. Românii în literatura ungară și ungarii în literatura română*. Ed. Cartea românească, București, 1931

GYULA, Földessy, *Ady minden titka*, Budapesta, Editura Magvető könyvkiadó, 1962.

MIHÁLY, Babits, *Tanulmány Ady Endréről*, Budapesta, 1978.

PÉTER, Pór, *A szimbolista fordulat Ady költészetében*, 1974

TANULMÁNYOK ADY ENDRÉRŐL (STUDII DESPRE ADY ENDRE), *volum colectiv (Bányai János, Veres András)*, Budapest, Editura Anonymus, 1999.

TIBOR, Gaszner, *A századforduló és Ady*, Budapest. Editura Akg, 1995.

ZOLTÁN, Biró, *Ady Endre sosrköltészete*, Budapesta, Editura Püski, 1998